

Janusz Kot

Politechnika Świętokrzyska w Kielcach
e-mail: jkot@tu.kielce.pl

Ewa Kraska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
e-mail: ekraska@ujk.edu.pl

WEWNĄTRZREGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU ROZWOJU GOSPODARCZEGO NA PRZYKŁADZIE POWIATÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

INTER-REGIONAL DIFFERENTIATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT LEVELS, BASED ON DISTRICTS WITHIN THE ŚWIĘTOKRZYSKIE VOIVODESHIP

DOI: 10.15611/pn.2018.504.09

JEL Classification: R1, R11, R12

Streszczenie: Celem artykułu było zaprezentowanie poziomu rozwoju gospodarczego w poszczególnych powiatach województwa świętokrzyskiego. Poziom rozwoju gospodarczego poszczególnych powiatów wyznaczono za pomocą syntetycznego wskaźnika, który stanowił średnią arytmetyczną znormalizowanych zmiennych odzwierciedlających poszczególne czynniki rozwoju. Ze względu na zakres dostępnych danych zgromadzonych w GUS badaniem objęto lata 2008-2014. Uzyskane wyniki analizy posłużyły do interpretacji przyczyn występowania wewnątrzregionalnych zróżnicowań i ich potencjalnych skutków dla dalszego rozwoju regionu świętokrzyskiego. Identyfikacja powiatów o najniższym poziomie rozwoju gospodarczego ma fundamentalne znaczenie dla odpowiedniego programowania polityki regionalnej, której podstawowym zadaniem jest zmniejszanie nierówności społeczno-gospodarczych pomiędzy poszczególnymi obszarami.

Słowa kluczowe: region, rozwój regionalny, gospodarka.

Summary: The aim of this article is to present the level of economic development in the various districts within the Świętokrzyskie Voivodeship. The economic level of each district has been de-termined by a synthetic index, based on the arithmetic average of normalized variables reflecting various growth factors. Due to the range of available data collected in the CSO survey, years 2008-2014 are covered in this study. The results of the analysis were used to interpret the causes of regional disparities, as well as their potential effects on further development in the Świętokrzyskie region. The identification of the counties with the lowest

levels of economic development is of fundamental importance for the proper structuring of regional policy, whose main task is to reduce socio-economic inequalities between different areas.

Keywords: region, regional development, economy.

1. Wstęp

Zróźnicowania regionalne są przedmiotem polityki regionalnej w Unii Europejskiej, a także poszczególnych krajów członkowskich. Celem działań w ramach polityki regionalnej jest między innymi zmniejszenie dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym między regionami w UE. Podejmowanie działań w tym zakresie jest spowodowane tym, że istnienie dysproporcji i obszarów o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego między jednostkami terytorialnymi oznacza utratę potencjału rozwojowego, a także powoduje napięcia i konflikty początkowo społeczne, a później i polityczne. Stwierdzenie to dotyczy zarówno zróźnicowań międzyregionalnych, jak i znacznie mniej dostrzeganych wewnątrzregionalnych. Zróźnicowania wewnątrzregionalne występują zarówno w regionach o wysokim, jak i niskim poziomie rozwoju, powodując te same negatywne skutki. Szczególnie negatywny wpływ mają one na rozwój regionów peryferyjnych o relatywnie niskich wskaźnikach gospodarczych. Znacznie ograniczają one możliwości zwiększenia dynamiki rozwoju i wykorzystania w pełni potencjału endogenicznego tak w zakresie poprawy warunków prowadzenia działalności gospodarczej, jak i poziomu życia ludności. Województwo świętokrzyskie należy do grupy pięciu o najniższych wskaźnikach rozwoju gospodarczego. Przedmiotem artykułu są występujące w nim dysproporcje wewnątrzregionalne w układzie powiatów, a celem – identyfikacja zmian, jakie w tym zakresie zachodzą.

2. Rozwój regionalny i jego czynniki

Według A. Klasika i F. Kuźnika rozwój regionalny to: „...trwały wzrost trzech elementów: potencjału gospodarczego regionów, ich siły konkurencyjnej oraz poziomu i jakości życia mieszkańców” [Szymła (red.) 2001, s. 27]. Może być postrzegany jako: rozwój określonego regionu jako mniejszej jednostki terytorialnej lub jako rozwój kraju, który nie jest sumą zjawisk zachodzących w jego regionach. Pomiędzy procesami rozwojowymi poszczególnych jednostek terytorialnych zachodzą sprzężenia polegające na wzajemnym wspomaganiu lub ograniczaniu rozwoju. Analiza procesów zachodzących w regionie pozwala na zdefiniowanie czynników kształtujących procesy rozwoju, które wynikają głównie ze zróźnicowania przestrzeni społeczno-ekonomicznej [Perło 2004, s. 20]. Ich znajomość przez władze lokalne znacznie ułatwia prowadzenie działań odpowiadających potrzebom poszczególnych powiatów.

Najczęściej w literaturze przedmiotu wśród czynników rozwoju gospodarczego wymienia się: infrastrukturę techniczną, poziom wykształcenia, postawy przedsiębiorcze oraz społeczno-kulturowe. Współczesny rozwój gospodarczy opiera się głównie na zasobach (tab. 1): ludzkich, społecznych, materialnych, kapitałowych, naturalnych oraz technologicznych.

Tabela 1. Klasyfikacja czynników rozwoju gospodarczego

Czynniki	Charakterystyka
Kapitał ludzki	przyrost naturalny, poziom wykształcenia, stopa bezrobocia, koszty pracy, poziom wynagrodzeń
Kapitał społeczny	uczestnictwo w wyborach, aktywność społeczna w organizacjach pozarządowych, poziom samozatrudnienia
Kapitał materialny	wyposażenie w infrastrukturę społeczną, tj. sieć wodociągową, kanalizacyjną, gazową, biblioteki publiczne, wartość środków trwałych w przemyśle
Kapitał finansowy	wielkość dochodów budżetowych w regionie, wartość skupu płodów rolnych, przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce, nakłady inwestycyjne, przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny
Innowacje technologiczne i organizacyjne	liczba jednostek badawczo-rozwojowych, nakłady na działalność b+r, automatyzacja procesów produkcyjnych, pracujący w sektorach o wysokim nasyceniu wiedzą, placówki bankowe, wielkość zatrudnienia w usługach
Zewnętrzne przepływy osób, kapitału i towarów	migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały, spółki z kapitałem zagranicznym, napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych, wielkość importu i eksportu, handel zagraniczny

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Churski 2008].

Najogólniej czynniki wpływające na rozwój regionu można podzielić na:

- mikroekonomiczne – czyli ogół cech i warunków typowych dla danego regionu, np. warunki ekonomiczne, techniczne, naturalne czy kulturowe; mogą być one stymulowane bezpośrednio przez władze regionu w celu kreowania lub korygowania zachodzących procesów rozwoju;
- makroekonomiczne – elementy niezależne od regionu, kształtowane przez politykę państwa.

Niewątpliwie rozwój współczesnego regionu jest procesem głównie ekonomicznym, polegającym na wykorzystaniu regionalnych czynników produkcji.

3. Zakres i metodologia badań

Do badań w sposób celowy wybrano województwo świętokrzyskie, cechujące się niskim poziomem rozwoju gospodarczego. W 2014 roku 22,63% pracujących w gospodarce województwa zatrudnionych było w rolnictwie i leśnictwie, 28,32% w przemyśle i budownictwie, a 49,05% w usługach. Stopa bezrobocia rejestrowane-

go w województwie świętokrzyskim w 2014 roku była na poziomie 14,1%, średnia zaś w kraju 11,4%. Według dostępnych danych w 2014 roku wartość nominalnego produktu krajowego brutto w Polsce wyniosła 1719,70 mld zł, województwo świętokrzyskie wytworzyło zaś 41,30 mld zł, co stanowiło 2,40% PKB Polski. Województwo świętokrzyskie ze względu na niski poziom rozwoju gospodarczego zaliczane jest do najsłabiej rozwiniętych regionów Polski oraz znajduje się w grupie 20 najsłabiej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej.

W podziale administracyjnym można wyróżnić w nim: jeden powiat grodzki oraz 13 powiatów ziemskich (buski, jędrzejowski, kazimierski, kielecki, konecki, opatowski, ostrowiecki, pińczowski, sandomierski, skarżyski, starachowicki, staszowski, włoszczowski). Zakres czasowy przeprowadzonych analiz obejmował lata 2008-2014.

Analiza poziomu rozwoju gospodarczego została oparta na następujących miernikach:

- x_1 – nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca,
- x_2 – wartość środków brutto w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca
- x_3 – przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto na 1 mieszkańca,
- x_4 – liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców,
- x_5 – osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców,
- x_6 – liczba pracujących na 10 tys. mieszkańców,
- x_7 – wyposażenie gospodarstw domowych w infrastrukturę komunalną (różnica pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z wodociągu i kanalizacji),
- x_8 – dochody na 1 mieszkańca.

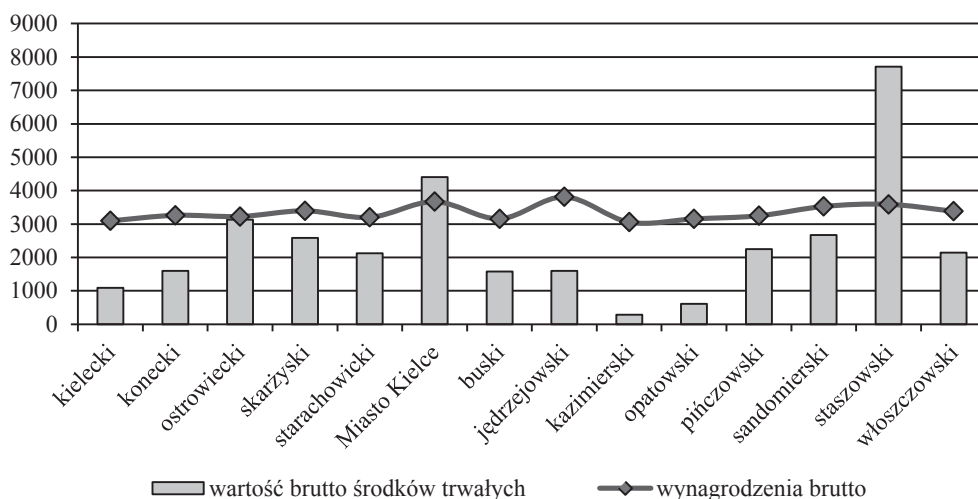
Wybrany powyżej zbiór zmiennych oraz zakres czasowy badań były uwarunkowane dostępnością danych zgromadzonych w GUS w układzie powiatów. Poziom rozwoju gospodarczego poszczególnych powiatów wyznaczono za pomocą syntetycznego wskaźnika. Miara ta stanowi średnią arytmetyczną znormalizowanych zmiennych. Normalizację przyjętych zmiennych przeprowadzono za pomocą procesu unitaryzacji zerowanej, ponieważ pozwala ona normować cechy przyjmujące wartości dodatnie i ujemne, a także cechy przybierające wartość równą zero. Wszystkie cechy unormowane przyjmują wartość w przedziale $[0, 1]$ [Kukuła 2012, s. 7]. Przyjęto, że wszystkie powyższe zmienne są stymulantami rozwoju (S), dlatego też znormalizowano je za pomocą następującego wzoru:

$$x'_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i x_{ij}}{\max_i x_{ij} - \min_i x_{ij}} .$$

Na tej podstawie można było wskazać powiaty, które na podstawie syntetycznego wskaźnika rozwoju gospodarczego można uznać za bieguny wzrostu województwa świętokrzyskiego. Do opracowania zmiennych wykorzystano program Statistica 12.0 oraz Excel.

4. Konwergencja czy dywergencja powiatów województwa świętokrzyskiego?

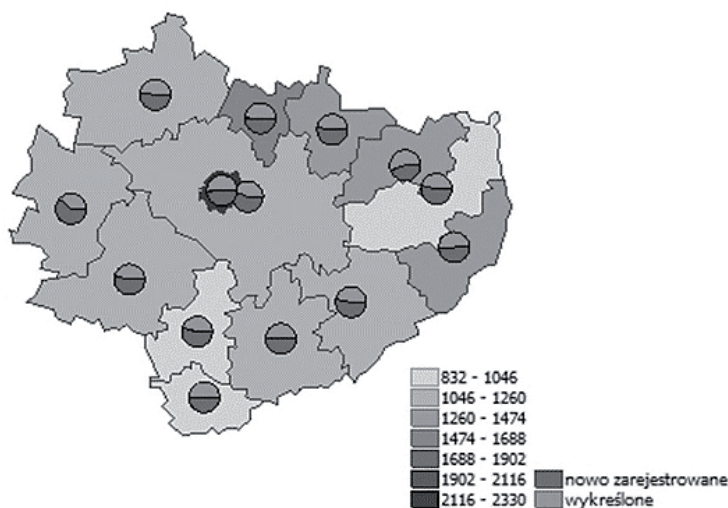
Rozwój regionu świętokrzyskiego jest wypadkową poziomu rozwoju jego mniejszych jednostek terytorialnych, jakimi są powiaty. Dlatego też identyfikacja zróżnicowania wewnątrzregionalnego poziomu rozwoju jest kluczowa dla prowadzenia odpowiedniej polityki regionalnej. Sytuację dochodową mieszkańców powiatów województwa świętokrzyskiego przedstawiono za pomocą przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto, wartość zaś środków trwałych na jednego mieszkańca obrazuje stan zasobów fizycznych (wykres na rys. 1). Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie w 2014 roku kształtowało się od 3055,63 zł w powiecie kazimierskim do 3669,64 zł w powiecie miasto Kielce, a średnie wynagrodzenie wynosiło 3435,93 zł. Prawie we wszystkich badanych powiatach w analizowanym okresie wynagrodzenie realnie wzrosło, jedynie w powiecie opatowskim pozostało ono na niezmiennym poziomie. Największy realny wzrost wynagrodzeń nastąpił w powiecie jędrzejewskim (o 18%), kazimierskim (o 15%), koneckim (o 14%) oraz starachowickim (o 14%). Należy stwierdzić, iż w województwie świętokrzyskim w zakresie poziomu wynagrodzeń nie zaobserwowano znaczących dysproporcji. Z kolei wartość środków trwałych na 1 mieszkańca była bardzo zróżnicowana. Największą wartość zaobserwowano w powiecie staszowskim (92 540,80 zł), najmniejszą zaś w powiecie kazimierskim (3429,30 zł).

Rys. 1. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto na mieszkańca i wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w powiatach województwa świętokrzyskiego w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych (2017)].

Aktywność gospodarczą mieszkańców powiatów zbadano za pomocą: wskaźnika przedsiębiorczości oraz aktywności w zakresie podejmowania działalności gospodarczej. Wskaźnik przedsiębiorczości został zmierzony jako liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, również wskaźnik samozatrudnienia został odniesiony do liczby mieszkańców w powiecie (wykres na rys. 2). Najbardziej przedsiębiorczy są mieszkańcy powiatu grodzkiego (2330) oraz skarżyskiego (1633) i ostrowieckiego (1446). Najmniejsza przedsiębiorczość występowała w powiatach: kazimierskim (833) i opatowskim (985).

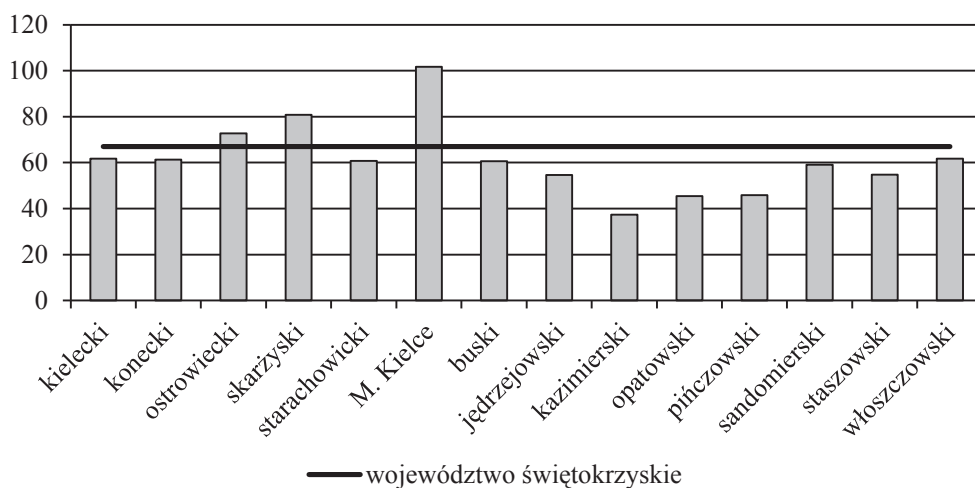
Rys. 2. Przedsiębiorstwa nowo zarejestrowane oraz wykreślone z rejestru na 10 tys. mieszkańców na tle wskaźnika przedsiębiorczości w powiatach województwa świętokrzyskiego w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych (2017)].

W województwie świętokrzyskim w 2014 roku zarejestrowano 9823 podmiotów gospodarczych, w Polsce ponad 357,35 tys. W porównaniu z 2008 rokiem liczba nowych firm w 2014 roku zarówno w województwie świętokrzyskim, jak i w Polsce zwiększyła się o ponad 10%. W badanych latach nie stwierdzono istotnych zależności pomiędzy liczbą nowo powstałych podmiotów gospodarczych a wysokością wynagrodzenia brutto w tym samym okresie. Nie było również istotnej statystycznie zależności pomiędzy wartością środków trwałych brutto w przedsiębiorstwie na jednego mieszkańca powiatu a liczbą nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Zauważono, że w badanym okresie występowała słaba korelacja dodatnia pomiędzy liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (samozatrudnionych) a realnym poziomem wynagrodzeń brutto. Najwyższy poziom samoza-

trudnienia na 10 tys. mieszkańców był w powiatach: miasto Kielce, skarżyski oraz ostrowiecki (rys. 3).

Otrzymane wartości syntetycznego wskaźnika poziomu rozwoju regionalnego świadczą o zróżnicowaniu powiatów regionu świętokrzyskiego. Uzyskane wyniki

Rys. 3. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w 2014 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych (10.03.2017)].

Tabela 2. Wskaźnik poziomu rozwoju gospodarczego powiatów województwa świętokrzyskiego w latach 2008-2014

Powiaty/Lata	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Kielecki	0,152	0,138	0,172	0,145	0,149	0,160	0,203
Konecki	0,277	0,265	0,264	0,265	0,264	0,270	0,276
Ostrowiecki	0,450	0,438	0,359	0,364	0,322	0,316	0,325
Skarżyski	0,393	0,395	0,329	0,368	0,327	0,360	0,395
Starachowicki	0,372	0,346	0,379	0,349	0,332	0,335	0,367
Miasto Kielce	0,753	0,724	0,767	0,765	0,737	0,759	0,780
Buski	0,358	0,344	0,331	0,337	0,316	0,331	0,324
Jędrzejowski	0,317	0,291	0,272	0,310	0,291	0,287	0,333
Kazimierski	0,137	0,141	0,126	0,128	0,133	0,133	0,142
Opatowski	0,395	0,331	0,222	0,208	0,235	0,183	0,166
Pińczowski	0,319	0,326	0,290	0,264	0,249	0,226	0,221
Sandomierski	0,391	0,385	0,408	0,408	0,380	0,398	0,397
Staszowski	0,535	0,496	0,569	0,589	0,574	0,551	0,533
Włoszczowski	0,289	0,273	0,306	0,330	0,288	0,298	0,329

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Bank Danych Lokalnych (2017)].

wskazują jednoznacznie, że zarówno w 2008, jak i 2014 roku najbardziej rozwinięty był powiat grodzki miasto Kielce, najsłabiej zaś powiaty rolnicze: kazimierski, opatowski i pińczowski. W ciągu badanych 8 lat zaobserwowano zmiany wskaźnika poziomu rozwoju gospodarczego we wszystkich powiatach.

Analiza danych zawartych w tab. 2 wskazuje, iż na przestrzeni lat 2008-2014 zaszły niewielkie zmiany w układzie czterech najlepiej i najgorzej rozwiniętych powiatów. Do grupy powiatów o najwyższym wskaźniku rozwoju gospodarczego należały w 2008 roku powiaty: miasto Kielce, staszowski i ostrowiecki, a w 2014 roku miasto Kielce, staszowski, sandomierski i skarżyski. Zarówno w 2008, jak i w 2014 roku wartości wskaźników wszystkich czołowych powiatów były zbliżone – oprócz miasta Kielce, gdzie jego wartość była prawie dwukrotnie wyższa. Grupa powiatów o najniższym wskaźniku obejmowała w latach 2008 i 2014 powiaty: kielecki, opatowski, kazimierski i pińczowski. Także w tej grupie nie zaszły znaczące zmiany w wielkości wskaźnika. Dane wskazują na to, iż struktura powiatów w zakresie poziomu rozwoju gospodarczego nie ulega zmianie, lecz petryfikacji.

5. Polityka regionalna w województwie świętokrzyskim

Politykę regionalną należy postrzegać jako „zespół działań organów władzy publicznej zmierzających do wzrostu potencjału gospodarczego regionów, trwałej poprawy ich konkurencyjności i poziomu życia ich mieszkańców, przyczyniających się do rozwoju społeczno-gospodarczego” określonego regionu [*Zarys strategii rozwoju regionalnego ...* 1995, s. 21]. Tego rodzaju postrzeganie polityki regionalnej ma także odniesienie do działań zmierzających do ograniczenia dysproporcji rozwojowych w układzie wewnątrzregionalnym. Zarządzanie rozwojem regionalnym odbywa się przy wykorzystaniu dokumentów programowych, z których najważniejszym jest strategia rozwoju regionalnego. Strategia rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 roku wytycza główne kierunki rozwoju i działania władz samorządowych. Analiza tego dokumentu wykazuje, że brakuje w nim odniesień do obiektywnie występujących różnicowań wewnątrzregionalnych w zakresie rozwoju gospodarczego powiatów. Nie znajdują one odniesienia ani w diagnozie, analizie SWOT, ani też w części dokumentu poświęconej najważniejszym uwarunkowaniom rozwoju województwa. Celem głównym zapisanym w strategii jest „Wzrost atrakcyjności województwa fundamentem zintegrowanego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej”. Zintegrowany rozwój, zwłaszcza w sferze przestrzennej, oprócz spójności komunikacyjnej i funkcjonalnej obejmuje ważny aspekt spójności gospodarczej. Nie znajduje to odzwierciedlenia w zapisach celów pośrednich warunkujących osiągnięcie celu głównego, priorytetach i kierunkach działań zapisanych w dokumencie.

6. Podsumowanie

Istnienie wewnątrzregionalnych zróżnicowań w poziomie rozwoju gospodarczego jest charakterystyczne dla regionów zarówno o wysokim, jak i niskim poziomie rozwoju. Stanowią one ograniczenie możliwości rozwoju i marnotrawstwo potencjałów i zasobów. Zróżnicowania te występują również w województwie świętokrzyskim. Badania wykazały, że ich skala jest istotna. Na przestrzeni lat 2008-2014 istniejąca struktura rozwoju gospodarczego badanych powiatów nie uległa znaczącej zmianie. Można uznać, iż ulega ona utrwaleniu zarówno w układzie analizowanych poszczególnych wskaźników, jak i syntetycznego wskaźnika rozwoju gospodarczego. Przyjmując, że wielkością standardową określającą poziom spójności ekonomicznej powiatów jest maksymalnie dwukrotna wartość syntetycznego wskaźnika poziomu rozwoju gospodarczej w jednym powiecie w stosunku do pozostałych powiatów, należy stwierdzić, że w 2014 roku aż 10 powiatów powiększyło swoją lukę rozwojową w skali województwa. Relacja między najwyższym a najniższym poziomem syntetycznego wskaźnika poziomu rozwoju gospodarczego kształtowała się w 2008 roku jak 5:1 (miasto Kielce/powiat kielecki), to na koniec 2014 roku różnica ta uległa niewielkiemu zmniejszeniu do 4,7:1 (miasto Kielce/powiat opatowski).

Niepokojący jest fakt, iż problem zróżnicowań wewnątrzregionalnych i ich skutków gospodarczych i społecznych dla procesów rozwoju nie znajduje odzwierciedlenia w dokumentach programowych i działaniach władz województwa świętokrzyskiego. Brak istotnych zmian w dystansie rozwojowym najsilniejszych i najsłabszych powiatów świadczy o niedostatku procesów stymulujących rozwój gospodarki na poziomie regionalnym. Artykuł jest próbą zwrócenia uwagi na to zjawisko, znacznie ograniczające możliwości poprawy pozycji województwa na mapie gospodarczej regionów Polski.

Literatura

- Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl> (10.03.2017).
- Churski P., 2008, *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, s. 72-86.
- Kukuła K., 2012, *Propozycja budowy rankingu obiektów z wykorzystaniem cech ilościowych oraz jakościowych*, Metody Ilościowe w Badaniach Ekonomicznych, nr 13, tom XIII/1.
- Perło D., 2004, *Źródła finansowania rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok.
- Szymła Z. (red.), 2001, *Konkurencyjność miast i regionów*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Zarys strategii rozwoju regionalnego. Raport końcowy*, Zespół Zadaniowy ds. Rozwoju Regionalnego w Polsce, Warszawa 1995.